

GÜLÂBDAN

(گلابدان)

Gül suyu şişesi.

Farsça olan kelime, "gül suyu" anlamındaki gül-âb'dan (cülâb, cüllâb)-dân ekiyle türetilmiştir. Cam, seramik veya maden işçiliğinde örneklerine rastlanan gülâbdan, gül suyu serpmek için kullanılan geniş karınlı, uzun boyunlu, dar ağızlı bir kap türüdür.

Güzel koku kullanımını binlerce yıl öncesine dayanan bir gelenektir. Çeşitli dönemlerde ortaya çıkan koku kapları değişik biçimlerde yapılmış olup koku şişelerinin de umumiyetle ince uzun boyunlu olduğu görülmektedir. Kokular bazan dinî, bazan da cezbedici bir özellik taşımaktadır. Gül suyu daha çok sünnet düğünü gibi dinî yönü ağır basan törenlerde ve özellikle mevlidlerde kullanılır; çok defa gülâbdan buhurdanla beraber takım halinde bir tepsi içinde yer alır.

Gülâbdanların üzerleri ince bir zevki yansıtan desenlerle süslenmiştir. Altın, gümüş, tombak gibi madenî olanların zengin kabartmalı veya değerli taş kakmalı örnekleri mevcuttur. Seramik gülâbdanlar ise sır altına yapılmış renkli motiflerle süslenmiştir. En zengin bezeme cam gülâbdanlarda göze çarpar. Bunların ağızları bazan geçme gümüş, bazan da yivli cam emziklidir. Renksiz cam gülâbdanların üzeri kesme ve yıldızla hareketlendirilmiş, renkli ve opal cam gülâbdanlar mine ve yaldızla bezenmiştir. Renkleri genelde kırmızı ve kobalt mavisi, opaller süt beyazı, turkuvaz, yeşil ve morumsu mavi camlardan yapılmıştır. Umumiyetle yaldız bölmeler halinde düzenlenmiş olan süslemelerde en çok gül, meyve, madalyon, çelenk ve ayyıldız gibi motiflerle geometrik şekiller kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Fuat Bayramoğlu, *Türk Cam Sanatı ve Beykoz İşleri*, İstanbul 1974, s. 30-31; Nedret Bayraktar, *İstanbul Cam ve Porselenleri*, İstanbul 1982, s. 24, 40; Üzlıfat Canav, *Cam Eserler Koleksiyonu*, İstanbul 1985, s. 99, 103-104, 114-117; Fulya Bodur, *Türk Maden Sanatı*, İstanbul 1987, s. 119-120; *Anatolian Civilisations*, III, İstanbul 1983, s. 181, 285; Cihat Soyhan, "Maden Sanatı", *Antika*, sy. 26, İstanbul 1987, s. 11.

ÜZLİFAT ÖZGÜMÜŞ

GÜLBABA

(ö. 948/1541)

Mutasavvîf şair.

Hayatı ve tarihî şahsiyeti hakkında çeşitli rivayetler vardır. Evliya Çelebi'nin babasından naklen verdiği bilgiye göre bir Bektaşî dervîşi olan Gülbaba Amasya'nın Merzifon ilçesinde doğmuş, Fâtiht Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerindeki birçok savaşta katılmış ve 948'de (1541) Budin seferinde şehid olmuştur (*Seyahatnâme*, VI, 225, 248). Budin fethedildikten sonra 200.000 askerin katıldığı ve Kanûnî'nin de hazır bulunduğu cenaze namazını Ebüssüüd Efendi kıldırması, Osmanlı Türkleri'nin Gültepe ya da Gülbababayırı olarak adlandırdıkları, Budapeşte'nin Buda yakasındaki kalenin dışında, Kálvária (Kabaktepe veya Mihnet tepesi, bugün Gültepe) denilen yere defnedilmiştir. Halen türbenin içinde bulunan bir levhada ise Budin'in fethinden birkaç gün sonra Eylül 1541'de, Aya Mária Máthias Kilisesi'nden bozma Fethiye Camii'nde cemaatle namaz kılarken öldüğü yazılıdır.

Isparta'nın Senirkent ilçesine bağlı İlegöp köyündeki Veli Baba Dergâhı'na ait kayıtlar arasında bulunan bir seçere yer yer Evliya Çelebi'yi doğrulamakta, Gülbaba hakkında gerçeğe daha yakın bilgiler vermektedir. Buna göre Güldede diye anılan Gülbaba'nın asıl adı Câfer'dir. Babası Hz. Hasan neslinden Kutbülârifin Yalınkılıçoğlu Veliyyüddin, Isparta'nın Uluborlu ilçesine bağlı İlegöp köyündendir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın daveti üzerine 948'de (1541) Budin seferine katılan Gülbaba Budin'in fethi sırasında şehid düşerek oraya defnedilmiştir. Şecerde Gülbaba'nın doğum tarihi belirtilmemiş, ancak babasının onun şehâdetinden uzunca bir süre sonra öldüğü kaydedilmiştir (Erdem, II/19, s. 270).

Cevrî, Fâtiht Sultan Mehmed zamanında yaşayan ve asil adı Mehmed olan baş-

ka bir Gülbaba'dan bahsetmektedir (*Târîh*, I, 22 vd.). Buradaki bilgilere göre Şirvan'dan İstanbul'a gelen ve Fâtiht Camii'nde sekiz yıl tefsir, hadis gibi dersler okutan Gülbaba padişaha da tefsir dersi vermiştir. Bu hizmetlerine karşılık maaş almayan Gülbaba, padişahla birlikte Edirne'de bulunduğu bir sırada av münasebetiyle gittikleri Korucu köyünü görüp beğenince burası kendisine verilmiş, bu köyde yaptırdığı zâviyesiyle şöhret bulmuş ve şöhreti ölümünden sonra da devam etmiştir. Edirneli şair Tiğî'nin ve Mevlevî şairlerinden Şeyhülislâm Çelebizâde Âsım Efendi'nin Gülbaba'yı öven birer manzume yazmaları, bu Gülbaba'nın şöhretinin XVII ve XVIII. yüzyıllara kadar geldiğini göstermektedir (Tansel, XVI [1970], s. 67-78).

Macar tarihlerinde Gülbaba hakkında yer alan diğer bir rivayet de şudur: Kanûnî Sultan Süleyman'ın torunu ve II. Selim'in kızı Cevher (Gevher) Sultan, evli bulunduğu Kaptanıderyâ Piyâle Paşa'nın ölümü üzerine Halayıkoğlu Kalaylıkoz Ali Paşa ile evlenir. Cesareti ve kahramanlığıyla meşhur olan Ali Paşa bir savaş esnasında bugünkü Gülbaba Türbesi'nin bulunduğu yerde şehid olur; maiyeti ve halk ona gül fidanları arasında bir türbe yaptırarak kendisine Gülbaba adını verirler. Diğer bir rivayete göre ise savaş sırasında hıristiyanlar tarafından atılan güllerle elleriyle yakalayarak tekrar düşman üzerine atan Ali Paşa'ya bundan dolayı "Gülle Baba" adı verilir. Gülle Baba zamanla halk dilinde değişerek Gülbaba olur (Rumbeyoğlu, III/15, s. 962-965). Bu görüşe katılmayan Lajos Fekete Gülbaba Türbesi'nin Ali Paşa'ya ait olmadığını belirtmektedir (Fekete, AOH, IV/1-3, s. 1-18).

Gülbaba adının nereden geldiği hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Gülbaba'nın gülü çok sevmesinden veya Gülbaba Tekkesi ve Türbesi'nin bulunduğu yerin Rózsadomb (Gülbaba) adıyla meşhur olmasından dolayı bu adı aldığı kanaati yaygındır. Ignác Kúnos, hiçbir haklı gerekçe göstermeden Gülbaba adının "Kelbaba" olması gerektiğini söylemiştir (Tóth, s. 116). Gyula Németh, "gül" kelimesinin "gülmek" fiilinden emir olduğunu, "Gülsün" ve "Korkut" isimlerini de örnek gösterip ispata çalışmıştır (KCs.A, II/5, s. 379). Theodor Menzel'e göre ise Gülbaba, şeyhlik alâmeti olarak tacının tepesinde bir gül taşıdığı için bu adı almıştır (*Festschrift Georg Jakob*, s. 191 vd.).

XIX. yüzyıla ait porselen gülâbdan (TSM, Envanter nr. 3501)